

KS. MARIAN RUSECKI

JEANA MOUROUX ELEMENTY PERSONALISTYCZNEJ
KONCEPCJI OBJAWIENIA

Jean Mouroux należy niewątpliwie do protoplastów współczesnej koncepcji Objawienia, uchodzi też za współtwórcę personalistycznej koncepcji teologii fundamentalnej, choć ta jeszcze nawet dziś do końca się nie ukształtowała. Jednakże opracował on pojęcia: Objawienia, cudu i wiary w kategoriach personalistycznych. Pierwsze z wymienionych pojęć jest kluczowe dla opracowania personalistycznej koncepcji teologii fundamentalnej, gdyż zasadniczo rzutuje ono na pozostałe determinanty naukotwórcze dyscypliny widzianej w tym właśnie profilu. Wprawdzie wielu autorów dopatruje się początków personalistycznej koncepcji Objawienia w Biblii, we wczesnej patrystyce (Justyn, Ireneusz, Ojcowie kapadoccy), zwłaszcza u św. Augustyna, a także w doktrynie Soboru Chalcedońskiego, jednakże ten wczesny personalizm chrześcijański był poprzez wieki zapoznany. Niektórzy dopatrują się też personalistycznego nurtu myślenia nawet w doktrynie św. Tomasza z Akwinu, to jednak za jego prekursorów w czasach nowożytnych uchodzą: B. Pascal, H. Newman, M. Blondel. W XX w. do rozwoju myśli personalistycznej w odniesieniu do religii chrześcijańskiej przyczynił się profesor teologii fundamentalnej z Dijon Jean Mouroux.

Być może nie dopracował on wszystkich elementów personalistycznej koncepcji Objawienia, bowiem do dziś taka koncepcja nie została wypracowa-

na jeszcze w pełni, ale jako jeden z pierwszych stworzył jej podwaliny. Badacze współczesnych trendów teologicznych sięgają do poglądów ich prekursorów. W tym kontekście warto nie tylko przypomnieć, ale i zanalizować poglądy J. Mouroux na zagadnienie osobowego rozumienia Objawienia Bożego, które w niczym się nie zdezaktualizowały i mogą stanowić znaczący bodziec do dalszych poszukiwań w tym względzie.

W ramach tego studium omówi się pojęcie Objawienia Bożego i jego przekazywanie przez Kościół, oczywiście w aspekcie personalistycznym.

I. POJĘCIE OBJAWIENIA BOŻEGO

Na początku rozważań dotyczących poglądów J. Mouroux na zagadnienie osobowego rozumienia Objawienia Bożego należy zaznaczyć, że autor ten w swych pracach nie dąży do ustalenia jakiejś jednoznacznej jego definicji. Przedstawia je raczej rozwojowo i historycznie, tzn. opisuje, jak Objawienie Boże zrealizowało się w historii zbawienia. Punktem wyjścia tych analiz jest stwierdzenie, że człowiek o własnych siłach nie może poznać całego bogactwa osobowego życia Boga ani go też osiągnąć. Dlatego Bóg sam musi wyjść naprzeciw człowiekowi i objawić się oraz udzielić mu pomocy do osiągnięcia celu, którym jest wiekuiste, osobowe zjednoczenie człowieka z Bogiem¹ Tego rodzaju objawienie się Boga jest objawieniem personalistycznym, gdyż sama Osoba Boża nawiązuje bezpośredni kontakt z osobą ludzką² Tak pojęte Objawienie realizuje się niejako w trzech fazach, a mianowicie w Objawieniu starotestamentalnym, w historycznej manifestacji Jezusa Chrystusa i w działalności Boga przez łaskę, pojętą też osobowo, co jest pewnym *novum* w teologii Objawienia.

1. Bóg – twierdzi J. Mouroux – jest Bogiem miłości, który chce zbawienia wszystkich³, toteż w Swej zbawczej działalności niejako musi objąć wszystkie pokolenia rodzaju ludzkiego; dlatego nawiązał On kontakt ze swym ludem

¹ „Le Dieu Trinité est, nous le avons, absolument inaccessible; personne ne l’a jamais vu, personne n’est monté au ciel: et l’homme ne peut jamais être devant Dieu comme quelqu’un qui a franchi l’abîme par propres forces” (J. M o u r o u x. *L’expérience chrétienne. Introduction à une théologie*. Paris 1954 s. 225). Por. tamże s. 225-234; J. M o u r o u x. *Je crois en Toi. Structure personnelle de la foi*. Paris 1953 s. 16-22, 107 n.

² Por. M o u r o u x. *Je crois en Toi* s. 23, 16-23; t e n ż e. *La conscience du Christ et le temps*. „Recherches des Sciences Religieuses” 47:1959 s. 321.

³ Por. *La conscience du Christ et le temps* s. 321 n.; *Structure spirituelle du présent chrétien*. Tamże 44:1956 s. 9.

w Starym Testamencie. Autor przytacza dwa znamienne, na wskroś osobowe wystąpienia Boga w Starym Testamencie: najpierw objawił się Mojżeszowi na górze Horeb, a następnie na górze Synaj wobec całego ludu. Tam – zdaniem autora – Jahwe związał się ze Swym ludem do tego stopnia, że jest odtąd nierozzerwalnie złączony z jego dziejami⁴.

Dzieje te są historią ukazującą, w jaki sposób rozwija się ten stosunek nawiązany na górze Synaj. Stąd też wszystkie czynności Narodu Wybranego są ujmowane w relacjach do Boga – już to przez realizację Jego woli nagradzaną przez Jahwe, już to przez „udaremnianie” w pewnym stopniu Jego zbawczej woli⁵

Bóg zatem osobiście związał się ze Swym ludem i objawił mu się nie tylko przez słowa, ale i poprzez Swe czyny w formie ustawicznej, ciągle dokonującej się i rozwijającej opieki religijnej, moralnej, kulturalnej i narodowej nad Izraelem. W stwierdzeniach tych można się dopatrzeć jakiegoś nowego myślenia, przynajmniej na terenie teologii fundamentalnej, choć faktycznie Mouroux częściej na określenie uprawianej przez siebie dyscypliny używa nazwy „apologetyka”; istnieją jednak racje przemawiające za pierwszą nazwą – zarówno ze względów przedmiotowych jak i epistemicznych oraz metodologicznych.

Z Objawieniem Bożym w Starym Testamencie profesor z Dijon ściśle wiąże objawienie prorockie, które ma również rysy personalne. Uważa on mianowicie, że Bóg nie zawsze sam, osobiście ujawnia Swą wolę, ale w realizacji historii zbawienia posługuje się również specjalnie do tego wybranymi pośrednikami – prorokami. Oni to, oprócz przepowiadania Mesjasza, mieli za zadanie interpretować przed ludźmi wolę osobowego Boga. W tym też celu Bóg założył specjalną instytucję, zwaną przez omawianego autora profetyzmem. Aby uczynić proroków wiarygodnymi wysłannikami Bożymi, Bóg obdarzył ich specjalnymi charyzmatami, które miały służyć skutecznemu i autentycznemu reformowaniu zbawczej, objawiającej się przez nich woli Boga. Nie ukazywali oni pełnej, osobowej, objawieniowo-zbawczej Prawdy Bożej, lecz pewne jej aspekty, zresztą potrzebne i wystarczające w owym czasie ludzkości⁶; ostatecznie Prawda ta rozbłysnąć miała w Mesjaszu Pańskim.

⁴ Por. *L'expérience chrétienne* s. 141; *La conscience du Christ et le temps* s. 323. Z tych stwierdzeń widać, choć genezę Narodu Wybranego autor wywodzi od Abrahama, że uniwersalna historia zbawienia nie obejmowałyby dziejów narodu przedabrahamowych. Wiazałyby ją w sposób szczególny z Narodem Wybranym, ale nabierze ona tej cechy w zbawczym uniwersalizmie w Jezusie Chrystusie, o czym będzie mowa.

⁵ Por. *L'expérience chrétienne* s. 140-142, 323.

⁶ *La conscience du Christ et le temps* s. 339.

Widzimy więc, że Bóg osobiście przemawiał również przez usta proroków do Narodu Wybranego, by ukazać mu wolę Bożą i wezwanie do nawiązania osobowego dialogu. Całe zatem Objawienie starotestamentowe, w ujęciu J. Mouroux, ma wiele elementów myślenia personalistycznego, ale nie wszystkie z nich zostały dopracowane w tych kategoriach.

2. Objawienie starotestamentowe, mimo że miało charakter osobowy, nie było jeszcze objawieniem pełnym. Poprzez liczne objawienia w Starym Testamencie Bóg przygotowywał ostateczną epifanię, która zrealizowała się w Jezusie Chrystusie⁷ Śledząc występujące niemal we wszystkich pracach autora myśli dotyczące objawienia się Boga w Chrystusie, możemy wyróżnić trzy jego charakterystyczne rysy, a mianowicie historyczny charakter objawienia Jezusa Chrystusa, osobowy sposób jego realizacji oraz personalistyczną treść tego objawienia.

a) Szczytem objawienia Bożego jest dla J. Mouroux wkroczenie Syna Bożego w dzieje ludzkości, co zrealizowało się dzięki przyjęciu przez Syna Bożego ludzkiej natury. Dzięki tejże ludzkiej, konkretnej, historycznej naturze Chrystus stał się widzialnym znakiem obecności Boga, Pośrednikiem między Bogiem a ludźmi⁸, przy czym pośrednictwo to dla omawianego autora nie jest pośrednictwem w postaci abstrakcyjnych idei czy w formie jakiejś dynamicznej siły duchowej podnoszącej człowieka ku Bogu, ale pośrednictwem bytu osobowego, który równocześnie jest prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem⁹ Wcielony Syn Boży jako Pośrednik stał się więc osobą historyczną, jako zaś osoba historyczna, czyli istniejąca w określonych warunkach czasowo-przestrzennych, Jezus Chrystus jest wysłannikiem Boga Ojca, w którego imieniu objawia każdemu człowiekowi zbawczą, osobową miłość Boga i wezwanie do wiary¹⁰. I to właśnie stanowi dla profesora z Dijon istotę historycznego aspektu objawienia się Boga. Cała zatem historia zbawienia koncentruje się na tym zbawczym wydarzeniu, dlatego też wszystkie wydarzenia w historii zbawienia mają aspekt historyczny, ponieważ istnieją zawsze

⁷ „Dieu ne se révèle et ne se donne que dans le Christ” (M o u r o u x. *L'expérience chrétienne* s. 226). Por. tamże s. 225-230; J. M o u r o u x. *Sens chrétien de l'homme*. Paris 1953 s. 78; t e n ż e. *Structure* s. 9-16.

⁸ Por. M o u r o u x. *Structure* s. 15.

⁹ Tamże s. 227.

¹⁰ „Parce qu'il [Christ – przyp. M. R.] vient à l'homme par une réalité et une scion d'homme, il faut accepter cet homme, croire et aimer cet homme se soumettre et s'abandonner à cet homme, se lier à non humanité qui est le seul chemin vers Dieu, parce qu'il est Dieu habitant parai nous, en cet homme nous caisiesons la per se vivante de Dieu, l'Amour edifice de Dieu, la Réalité même de Dieu” (M o u r o u x. *L'expérience chrétienne* s. 228).

w relacji do Chrystusa. Dzięki tym relacjom nawet historia stała się w jakiś sposób dialogiem między Bogiem a ludźmi za pośrednictwem Osoby-Słowa, które stwarza, objawia i zbawia¹¹

Wartość objawienia historycznego nie polega tylko na tym, że w Osobie Jezusa z Nazaretu objawił się Bóg, ale i na tym, że jest ono równocześnie dostosowane do percepcyjnych możliwości człowieka. Każdy człowiek dobrej woli może więc odczytać Boży apel zawarty w historycznym fakcie Chrystusa i formować swe życie według zbawczej woli Boga, a właściwie – jak mówi Mouroux – może przez wiarę poznać samego Boga, który ze Swej suwerennej woli zechciał objawić się człowiekowi w sposób dla niego dostępny¹².

Już z powyższego przedstawienia poglądów autora wynika, że osobowe przyjście Chrystusa na ziemię stanowi centrum historii zbawienia, która jest personalnym dialogiem Boga i człowieka.

b) Historyczny aspekt objawienia w Chrystusie charakteryzuje się również, w ujęciu omawianego autora, personalistycznym sposobem jego realizacji. Chrystus przychodzi na ziemię jako osoba i ta postać objawienia, zrealizowana w osobowej obecności Syna Bożego na ziemi, zdaniem Mouroux, jest najbardziej personalistycznym sposobem objawienia się Boga, gdyż nic tak mocno nie przemawia do człowieka, jak obecność drugiej osoby, a zwłaszcza Osoby Bożej. Istotą więc objawienia nadprzyrodzonego jest objawienie się Boga w Osobie Chrystusa. Pełnia osoby jest jednak dla człowieka niepoznawalna, dlatego osoba musi ujawnić swą wolę i miłość poprzez jakieś znaki. Do nich J. Mouroux zalicza głównie słowa i czyny Jezusa¹³

Z woli Bożej objawienie Chrystusowe zrealizowało się nie tylko przez obecność Chrystusa, ale i przez Jego słowa. Słowo bowiem stanowi najpowszechniejszy środek porozumienia między osobami. W słowie wyraża się, wypowiada cały człowiek. Chrystus – twierdzi autor – przyniósł Dobrą Nowinę i proklamował ją wobec wszystkich idących za Nim. W słowach Chrystus więc pouczał i wyjaśniał, kim jest Bóg¹⁴. Autor zaznacza, że wypowiedzi Chrystusa nie możemy rozumieć w sensie abstrakcyjnym, ponieważ hebrajskie

¹¹ Por. t e n ż e. *Je crois en Toi* s. 23 n.

¹² Tamże s. 17-19, 108; Mouroux. *Sens chrétien de l'homme* s. 75 n. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że J. Mouroux historię rozumie dość tradycyjnie, źródła zaś historyczne (także chrześcijańskie) bada metodą historycznokrytyczną, choć z drugiej strony dostrzega on i czynnik nadprzyrodzony działający w historii.

¹³ *Je crois en Toi* s. 35 n.; *L'expérience chrétienne* s. 124.

¹⁴ Por. M o u r o u x. *La conscience du Christ et la temps* s. 325 n.; t e n ż e. *Je crois en Toi* s. 108, 24 n.

słowo *dābār* ma szersze znaczenie: oznacza równocześnie mowę i dzieła osoby. J. Mouroux przywraca więc słowu znaczenie i sens biblijny. Zwraca również uwagę na głębokie powiązanie słowa nauczania z Osobą Słowa. I tak wezwanie Boże zostało wyrażone w nauczaniu, słowa zaś nauczania Chrystusowego są znakami Bożymi, ponieważ przez nie uczy sam Bóg. Stąd słowo Chrystusowe zawiera w sobie pełną skuteczność; ono uzdrawia, leczy, przemienia serca. Autor uważa je nawet za łaskę, która jest tajemnicą Bożego działania. Słowa zatem, przez które objawia się Chrystus, nie czerpią swej mocy z zewnątrz, lecz z Osoby Słowa żywego i współistotnego Ojcu. Trzeba jednak zaznaczyć, że osoba objawiająca swoje tajemnice w słowach nie może ukazać ich w sposób pełny, ponieważ słowa są nieadekwatne w stosunku do treści, którą przekazują, a przede wszystkim w stosunku do samej osoby. Niemniej objawienie Chrystusowe przez słowa jest Objawieniem osobowym i autentycznym, ponieważ w nich wyraża się Osoba Słowa, wskutek czego są one oparte na najwyższym autorytecie Jezusa Chrystusa¹⁵

Obok słów, które są niejako komentarzem dzieł Chrystusa, Syn Boży objawia się także przez Swoje dzieła. Najogólniej mówiąc, do dzieł Chrystusa Mouroux zalicza pokorną, zbawczą służbę wobec całej ludzkości. Ta zbawcza służba implikuje cały szereg czynności Chrystusa, np.: życie, nauczanie, cuda, śmierć, zmartwychwstanie. J. Mouroux podkreśla, że w dziełach Chrystusa ujawniła się również niezwykła osobowa miłość wobec rodzaju ludzkiego, mądrość i wszechmoc Boga. Bóg więc w osobowych dziełach Chrystusa okazuje, Kim jest i po co interweniuje w dzieje. Bóg zatem objawił się osobowo i w Swoich dziełach, wzywając poprzez nie człowieka do wiary, czyli zbawczego dialogu.

Z powyższych rozważań wynika, że sposób, w jaki Chrystus się objawił, jest na wskroś personalistyczny, a przy tym dostosowany do poznawczych możliwości człowieka. Inaczej Boże objawienie nie mogłoby doń dotrzeć w sposób uchwytny i możliwy do wiarygodnego rozpoznania. Osoba Chrystusa, Jego słowa i czyny podpadają pod zmysły i poprzez ten „materiał poznawczy” człowiek może dotrzeć do Boga. Ponadto, jak zauważa omawiany autor¹⁶, objawienie w słowie ma tę właściwość, że może trwać nawet w oderwaniu od osoby, a co za tym idzie, może być przekazywane w historii, głównie w Kościele, przez co jest zawsze żywe, aktualne i ma swoją moc objawiającą i zbawczą.

¹⁵ T e n ż e. *Sens chrétien de l'homme* s. 78; t e n ż e. *Je crois en Toi* s. 108.

¹⁶ *Remarques sur la foi*, „Recherches des Sciences Religieuses” 29:1939 s. 130 n.

c) Objawienie się Boga w Chrystusie, w Jego narodzeniu, życiu, publicznej działalności, męce i zmartwychwstaniu jest, według omawianego autora, definitywną epifanią Bożą w historii zbawienia¹⁷, dlatego wydaje się czymś właściwym zastanowić się, w czym tkwi istotna treść tego objawienia. J. Mouroux kilkakrotnie w swych pracach podkreśla moment równości Chrystusa z Ojcem. Z tego stwierdzenia autora logicznie wypływa wniosek, że treścią Objawienia – obok ujawnienia natury Ojca – jest także Bóstwo Jezusa Chrystusa, zawierające się w Osobie Syna Bożego.

Jezus jest równy w Bóstwie Ojcu i dlatego ma w Sobie pełnię życia Bożego. Istotą zaś życia Bożego, według omawianego autora, jest miłość międzyosobowa. Chrystus właśnie przynosi nam tę miłość i ukazuje ją w Swojej Osobie oraz zaprasza do stania się jej uczestnikiem. Osobowa miłość Boża, którą jest Chrystus, jest więc istotą objawienia Bożego. Do jej ukazania kompetentny mógł być tylko Jezus Chrystus jako Wcielone Słowo, i to z dwu powodów: po pierwsze, tylko On zna Ojca, z którym poufale obcuje, gdyż ma tę samą naturę; po drugie, Chrystus mając ludzką naturę, mógł to uczynić w sposób dostępny dla człowieka¹⁸. Z powyższych stwierdzeń autora można wyprowadzić wniosek, że Bóg, którego objawia Chrystus, jest równocześnie Bogiem transcendentnym i immanentnym.

Bóg transcendentny – pisze J. Mouroux – ukazuje się jako Bóg, który wszystko stworzył przez Słowo, przekształca przez Ducha Świętego oraz inspiruje człowieka przez Jego Mądrość. Jest to więc Bóg w Trójcy Świętej Jedyny. Bóg jest zatem rzeczywistością transcendentną, całkowicie inną od tej, w której żyjemy. Tej rzeczywistości człowiek poznać nie może, ale Bóg jest również rzeczywistością immanentną, gdyż w sposób definitywny wkroczył w dzieje w Osobie Swojego Syna. Trójca Święta w Swej istocie i tajemnicy kocha nas do tego stopnia, że możemy wejść z Nią w kontakt, a nawet w zjednoczenie. W to osobowe życie Boże wchodzimy dzięki pośrednictwu i świadectwu Chrystusa i dopiero z tej perspektywy – zauważa autor – możemy poznać ontologiczny i moralny dystans między Bogiem a nami, a równocześnie Jego niewysłowioną bliskość. Sam człowiek dystansu tego przekroczyć nie może, przełamuje go jednak Bóg i wychodzi człowiekowi naprzeciw, oferując mu Swoją miłość. Dlatego człowiek poznaje właściwie wielką miłość

¹⁷ *La conscience du Christ et le temps* s. 323 n.; *Je crois en Toi* s. 36 n.

¹⁸ Por. M o u r o u x. *La conscience du Christ et le temps* s. 342.

Boga, Jego dobroć i przyjazny stosunek do nas dopiero wtedy, gdy wchodzi w osobowy kontakt z Nim dzięki pośrednictwu Jezusa Chrystusa¹⁹

Ażeby pełniej dojrzeć naturę Boga, czyli jaki i Kim On jest, należy pokrótce zanalizować stosunek Boga do ludzkości.

Jezus przez dobrowolną ofiarę Swego życia odkupił ludzkość z niewoli zła, przez co ukazał Swą najwyższą, bezinteresowną miłość, wpływającą z uległości wobec Ojca. Ona właściwie określa Jego postawę wobec wszystkich²⁰ Z niej też autor wyprowadza przymioty Boga, który przyszedł na ziemię w celach zbawczych. Omawiając stosunek Chrystusa do ludzkości, autor wskazuje na Jego miłosierdzie nawet wobec największych grzeszników, na dobroć i moc w uzdrawianiu chorych i wskrzeszaniu zmarłych. Jezus czyni sobie przyjaciół z biednych i opuszczonych, służy im całym życiem i głosi Dobrą Nowinę, zapowiedź zbawienia, lepszej egzystencji jako nagrody za ich cierpienia.

Już z tego skrótowego omówienia działalności Jezusa widać, że jest On dobry, święty, sprawiedliwy, potężny. Przymioty te pozwalają lepiej i głębiej poznać Osobę Chrystusa.

W samym Chrystusie dostrzegamy zatem całość prawd religijnych, objawionych przez Niego. Chrystus niejako uzupełnia naukę o Ojcu, który jest nie tylko Panem i Stwórcą, ale najlepszym naszym Ojcem i Przyjacielem. Jezus objawia prawdę o Trójcy Świętej, wskazuje cel ostateczny i środki do niego wiodące. Tak więc treścią Objawienia jest także Osoba Syna Bożego, która objawia nam miłość Bożą i wzywa do uczestnictwa w niej. A więc i z racji swej treści Objawienie, w ujęciu J. Mouroux, ma charakter personalistyczny.

3. Innym sposobem nadprzyrodzonego objawienia się Boga, którego celem jest wezwanie człowieka do życia nadprzyrodzonego, właściwego tylko Osobom Bożym, jest – według omawianego autora – objawienie się Boga przez łaskę²¹, co, jak wspomniano, stanowi pewne *novum*. Nie redukuje on przy tym Objawienia do czysto wewnętrznych zdarzeń łaski czy oświecenia wewnętrznego, jak to ma miejsce w teologii protestanckiej, ale wiąże łaskę z Objawieniem w sposób ścisły i, jak się wydaje, w sposób uzasadniony, a przy tym oryginalny. W uzasadnianiu powyższego stwierdzenia wychodzi on od określenia istoty łaski przez poznanie skutków jej działania. Należy zaznaczyć, że Mouroux łaskę rozumie osobowo. Bóg działa przez łaskę w du-

¹⁹ Por. M o u r o u x. *L'expérience chrétienne* s. 331-334, 122-125.

²⁰ Por. t e n ż e. *La conscience du Christ et le temps* s. 323 n.

²¹ Por. *Je crois en Toi* s. 22.

szy człowieka w całej Swej rzeczywistości osobowej. Łaskę zaś wysłużył nam Chrystus i On w jakiś sposób utożsamia się z nią. Autor uważa nawet, że zamiast słowa „łaska” należałoby raczej używać słowa „Chrystus”, który poprzez łaskę, czyli sam, chce zbawić wszystkich ludzi²². Jednakże zamiany tych pojęć nie stosuje w swych pracach. Łaska związana jest ze wszystkimi formami Objawienia – ze słowem, z działaniami Bożymi i teofaniami, tym bardziej że całe Objawienie kulminuje się w Osobie Jezusa Chrystusa.

Objawienie się Boga przez łaskę Chrystusową dokonuje się w obecnej ekonomii zbawienia – w ujęciu J. Mouroux – za pośrednictwem Ducha Świętego. Duch Święty mieszka w duszy dzięki łasce wysłużonej przez Chrystusa, a właściwie dzięki Niemu; On objawił Ducha i sprawił Jego posłanie w dzieje Kościoła i niejako w nich wypisuje prawa Boże. Przez te prawa zaś autor rozumie osobową relację między Bogiem a człowiekiem. Dlatego człowiek za pośrednictwem łaski udzielonej przez Ducha Świętego nawiązuje osobowy kontakt z Bogiem, głównie na płaszczyźnie wiary, nadziei i miłości.

Cechą charakterystyczną osobowego kontaktu na płaszczyźnie wiary jest to, że Bóg osobiście zamieszkuje w duszy człowieka. Tenże Duch Święty przedstawia człowiekowi od wewnątrz Boże wezwanie i zaprasza do wiecznego współuczestnictwa w życiu Bożym. Autor mocno podkreśla przy tym indywidualny charakter tego wezwania. Dokonuje się ono w sposób bardzo różnorodny i w różnych okolicznościach, aby ostatecznie doprowadzić człowieka do dania pełnej odpowiedzi na apel Boży²³. W ten sposób Duch Święty przysposabia człowieka do synostwa Bożego przez wszczęcie w niego „częstki życia Bożego”²⁴. I to jest – według omawianego autora – najważniejsza rola działalności Trzeciej Osoby Bożej w duszy przez łaskę na płaszczyźnie wiary.

Objawiająca działalność Ducha Świętego przez łaskę Chrystusową realizuje się również, w formie może bardziej uchwytniej, na płaszczyźnie nadziei – w dwojakiej postaci. Z jednej strony przedmiot Objawienia jest nieoczywisty i dlatego też człowiek ponosi pewne ryzyko, musi zaufać Bogu, a do tego usposabia go Duch Święty. Z drugiej strony od Jego działalności zależy moc owego zaufania, gdyż pod Jego wpływem ukazuje się w pełniejszym świetle Ten, któremu człowiek ufa jako Stwórcy, Odkupicielowi i Dawcy przyszłej chwały.

²² Por. *L'expérience chrétienne* s. 228-230.

²³ Por. tamże s. 146-149.

²⁴ Por. tamże s. 148; M o u r o u x. *Sens chrétien de l'homme* s. 155.

Tak więc pomimo że Boga obecnie nie widzimy, a ujmujemy Go przez świadectwa i znaki, to otrzymaliśmy – stwierdza autor – Ducha Boga osobowego, który daje nam przez łaskę głębsze poznanie i rozumienie samego Chrystusa. Dzięki tej łasce powoli poznajemy tajemnicę i miłość Boga osobowego, który wychodzi człowiekowi naprzeciw i wzywa go do Siebie, by w ten sposób okazać mu Swą zbawczą miłość²⁵ Ten sposób objawiania się Boga przez łaskę jest chyba na obecnym etapie historii zbawienia sposobem najczęstszym. Należy przy tym zaznaczyć, że nie jest to Objawienie nowe pod względem treściowym. Duch Święty nie objawia nowych prawd, lecz daje możliwość głębszego poznania Objawienia Chrystusowego i je aktualizuje, dzięki czemu jest ono zbawczo obecne w Kościele Chrystusowym.

Sumując dotychczasowe rozważania, należy stwierdzić, że omawiany autor nie ujmuje Objawienia statycznie i czysto doktrynalnie – jako depozytu prawd, które należy przyjąć w akcie wiary. Nie dąży również w swych rozważaniach do ustalenia jego ścisłej definicji. W swych pracach daje on raczej opis Objawienia, ukazuje jego rozwój w historii zbawienia, podkreślając ustawicznie personalistyczny sposób jego realizacji. Jak pamiętamy, ujawnił się on już w Starym Testamencie. To Bóg osobiście wychodził naprzeciw człowiekowi, a jeśli nie działał osobiście, to posługiwał się osobowymi pośrednikami, którzy w Jego imieniu objawiali wolę Bożą. Tenże personalny sposób Objawienia stał się najbardziej widoczny w objawieniu się Boga w Osobie Jezusa Chrystusa. W Nim, dzięki Jego ludzkiej naturze, Bóg osobowy wkroczył do historii i umożliwił w jej ramach ciągły dialog ludzi z Sobą. Bóg w formach Objawienia dostosował się do percepcyjnych zdolności człowieka, umożliwiając w ten sposób nawiązanie dialogu osobowego. Do niego wzywa osobiście w Osobie Syna Bożego, który jest centrum Objawienia. Chrystus przekazuje to wezwanie przez słowa i dzieła, w których wypowiada się cały, zgodnie z biblijnym rozumieniem hebrajskiego słowa *dābār*. One to ukazują istotną treść Objawienia, którą jest zbawcza miłość Boga Trójosobowego, czyli sam Bóg w całym Swym bogactwie osobowym. Tak ujęte Objawienie jest aktualizowane i na nowo ujawniane przez Ducha Świętego. Trzecia Osoba Trójcy Świętej czyni to przez łaskę rozumianą personalistycznie. W ten sposób autor wykazał, że Objawienie jest osobową rzeczywistością Bożą, a nie tylko zespołem abstrakcyjnych prawd o Bogu. Wskutek tego jest ono ciągle żywe i aktualne.

²⁵ Por. M o u r o u x. *Je crois en Toi* s. 82-85; t e n ż e. *L'expérience chrétienne* s. 155-158.

Autor, choć w wielu miejscach swoich rozważań świat i człowieka widzi w perspektywie Objawienia Bożego, to jednak wprost nie włącza tych rzeczywistości do samego przedmiotu Objawienia, co – biorąc pod uwagę myślenie systemowe – jest pewnym brakiem. Nie zajmował się on teorią apologetyki, co ułatwiłoby mu szersze ujęcie przedmiotu tej dyscypliny.

II. PRZEKAZYWANIE OBJAWIENIA BOŻEGO PRZEZ KOŚCIÓŁ

Realną trudność w przekazywaniu żywej i osobowej treści Objawienia zdaje się nasuwać fakt Wniebowstąpienia Chrystusa, będący kresem Jego historycznej obecności pomiędzy ludźmi. Przez ten fakt Chrystus stał się teraz niewidzialnym zbawczym Pośrednikiem. Tymczasem wolą Bożą jest, aby Jego zbawcza miłość, wyrażona raz w zbawczym fakcie Jezusa Chrystusa, była zawsze aktualna i zawsze obecna wśród ludzi²⁶. Zdaniem autora wspomniane wyżej pragnienie Boga znalazło swój wyraz w tym, że Syn Boży założył Kościół, który jest historyczną kontynuacją Boskiej Osoby zarówno w swej strukturze, jak i przejawach swej zbawczej działalności.

1. KOŚCIÓŁ HISTORYCZNYM PRZEDŁUŻENIEM OSOBY CHRYSYUSA

Mówiąc o strukturze Kościoła, Mouroux zwraca najpierw uwagę na to, że jest on znakiem obecności Chrystusa, a następnie rozważa najważniejsze jego zadania.

a) Punktem wyjścia rozważań o Kościele jako znaku Chrystusowej obecności jest dla autora stwierdzenie, że po śmierci, zmartwychwstaniu i uwielbieniu Ciała Chrystusa zbawcza Jego działalność nie ograniczyła się tylko do sfery pozahistorycznej. Przybrał On nowe Ciało, którego celem jest przedłużenie Go w historii na sposób osobowy. Ciałem tym jest Kościół²⁷. Autor precyzuje ten pogląd, twierdząc, że zadaniem Kościoła jest nie tyle samo przedłużenie, co ujawnienie Boskiej osobowej obecności Chrystusa. Uważa więc,

²⁶ Por. t e n ż e. *Histoire du Christ et foi au Christ*. „Revue Apologétique” 61:1936 s. 417 n.; t e n ż e. *La conscience* s. 314-342; t e n ż e. *Je crois en Toi* s. 27 n.; t e n ż e. *Sens chrétien de l'homme* s. 79 n.

²⁷ Por. t e n ż e. *Sens chrétien de l'homme* s. 79.

że Chrystus, przybierając nowe Ciało, tworzy z nim osobową rzeczywistość o strukturze Bosko-ludzkiej. Kościół zatem ma być osobowy, którego Głową jest Chrystus, a pozostałą część tego organizmu stanowi społeczność ludzi wierzących. Ta nowa Bosko-ludzka rzeczywistość Kościoła tworzy osobową jedność bytową z dwu powodów: z racji pełnego oddania się Chrystusa Kościołowi w momencie ofiary krzyżowej²⁸ oraz z faktu tworzenia przez Chrystusa i wiernych jednego organizmu na wzór duchowo-cieleśnego bytu człowieka. Autor twierdzi nawet, że ten związek jest do tego stopnia ścisły, iż podobnie jak niemożliwe jest istnienie samego organizmu ludzkiego bez głowy, tak niemożliwe jest istnienie Kościoła bez Chrystusa. Przy tak pojętej strukturze Kościoła jest on społeczną i osobową manifestacją Chrystusa, dokładniej mówiąc za autorem – soteryczną obecnością Ducha Świętego w okresie między Wniebowstąpieniem a Paruzją²⁹ Chrystus zatem w dalszym ciągu żyje, naucza, uświęca i rządzi w Kościele i przez Kościół.

Autor zwraca przy tym uwagę na rolę hierarchii w organizmie Mistycznego Ciała Chrystusa, uwypuklając w nim stałą obecność Chrystusa. Kościół jest bowiem królestwem Chrystusowym zorganizowanym przy szczególnym udziale apostołów. Z nimi Chrystus niejako podzielił się Swymi Bosko-ludzkimi uprawnieniami i przez ich pośrednictwo zawsze działa. Na nich rozciągnął swoje kapłaństwo, dzięki któremu Kościół może zawsze w sposób sakramentalny trwać i się rozwijać³⁰ Poprzez hierarchiczne kapłaństwo związane z apostołami Chrystus w szczególny sposób objawia się i trwa w Kościele. Kościół jest więc tajemniczą społecznością hierarchiczną i osobową, związaną wewnątrznie z Chrystusem. Dzięki temu związkowi w obecnej ekonomii zbawienia jest on jedyną formą objawienia się miłości Bożej. Zdaniem Mouroux – podobnie jak miłość Boża najdoskonalej wyraziła się kiedyś w człowieczeństwie Chrystusa, tak teraz w sposób równie doskonały wyraża się w Kościele³¹.

Ponadto Chrystus obecny jest w Kościele pod postacią różnych znaków, które objawiły i objawiają w dalszym ciągu Jego Boską obecność. Znakami tymi dla autora są: słowa, przez które Bóg przemawia obecnie w nauczaniu Kościoła, sakramenty święte, zawierające w sobie życie Boże, oraz cuda, które zawsze objawiają Boga osobowego.

²⁸ Por. tamże s. 193.

²⁹ Por. M o u r o u x. *L'expérience chrétienne* s. 192.

³⁰ Por. t e n ż e. *La conscience du Christ et le temps* s. 341.

³¹ *L'expérience chrétienne* s. 195; *Sens chrétien de l'homme* s. 79.

Sumując te rozważania, stwierdzić należy, że – według J. Mouroux – Kościół w swej strukturze jest tajemniczym i osobowym znakiem obecności Chrystusa, zawiera w sobie i przekazuje życie Boże.

b) Z rozważań o strukturze Kościoła autor wysnuwa wnioski dotyczące jego zadań. Zasadniczą misją Kościoła jest, według niego, funkcja osobowego pośredniczenia, czyli przedstawiania Bożego wezwania i wybrania do wiary nadprzyrodzonej, a przez nią prowadzenie wierzących w Chrystusa do osobowego życia wiecznego³². Kościół niejako wszczepia nas w osobowe życie Boże i dlatego Chrystus oddziałuje na nas zawsze przez Kościół i w Kościele. Chrześcijanin zatem rodzi się i istnieje przez Kościół i w Kościele, a tym samym rodzi się i istnieje przez Chrystusa i w Chrystusie. Kościół jest więc instytucją zbawczą, której celem jest nie tylko zachowanie otrzymanego depozytu wiary i jego autentyczne wyjaśnianie czy też skuteczna obrona, aczkolwiek i tych zadań Kościoła autor nie neguje³³, ale realizowanie konkretnej, zbawczej i osobowej pomocy Bożej dla człowieka. Kościół realizuje ten sam zbawczy akt Chrystusa, który został rozpoczęty w chwili Wcielenia, dokonany na Krzyżu i wypełniony w chwili Zmartwychwstania³⁴.

Kościół jako pośrednik Chrystusa aplikuje ten sam zbawczy akt całej ludzkości. Dlatego ma on w sobie zawsze objawioną i zbawczą skuteczność, ponieważ jest osobowym aktem samego Chrystusa. Przy wykonywaniu tych zbawczych zadań Kościół jako pośrednik Chrystusa może stawiać swym członkom pewne wymagania. Autor zalicza do nich wewnętrzne przygotowanie w formie gotowości i otwartości na osobowe działanie Boga w Kościele oraz wierność, pokorę, cierpliwość i zaufanie Chrystusowi, krótko mówiąc – świętość życia³⁵. Dopiero ona właściwie usposabia i uwrażliwia człowieka na delikatne wezwanie przedstawione przez Boga dzięki pośrednictwu Kościoła.

Po rozważeniu struktury Kościoła i jego funkcji Mouroux ukazuje konkretne przejawy działalności pośredniczącego w objawieniu się Boga Mistycznego Ciała Chrystusa.

³² Por. *L'expérience chrétienne* s. 197.

³³ *Je crois en Toi* s. 109.

³⁴ Por. M o u r o u x. *L'expérience chrétienne* s. 208.

³⁵ Tamże s. 225.

2. DZIAŁALNOŚĆ KOŚCIOŁA

Działalność publiczna Kościoła, w ujęciu omawianego autora, przejawia się głównie w osobowym głoszeniu Słowa Bożego i w sprawowaniu sakramentów świętych.

Podstawą zaklasyfikowania funkcji nauczania Kościoła do działalności pośredniczącej dzieła Objawienia jest dla autora ścisły jej związek z Osobą Słowa Żywego. Wychodzi on od analizy udziału Osoby Słowa jako Drugiej Osoby Trójcy Świętej w objawieniu się Boga. Udział ten Mouroux uważa za bardzo istotny. Przy tym nie kończy się on z odejściem Chrystusa, lecz przedłuża się w historii przez działalność Kościoła³⁶. W tym to Kościele Chrystus ustanowił apostołów Swymi ambasadorami i wyposażył ich w moc słowa, aby przedstawiali tak jak On, w sposób personalistyczny, wezwanie Boże³⁷. Ten personalizm ujawnia się m.in. w tym, że Urząd Nauczycielski Kościoła działa przez osoby hierarchiczne, specjalnie do tego powołane, jakby chwilowo zastępujące Osobę Chrystusa. Dzięki temu związkowi nauczanie apostołów miało ogromną moc, płynącą z faktu, że, jak mówi autor, przez ich usta mówił i nauczał sam Bóg, przekazując istotną treść Objawienia – Swoją miłość ku ludziom. To samo dokonuje się w Kościele przez osobowych następców apostołów: papieży, biskupów i kapłanów. W tak pojętej formie i treści Objawienia Bożego autor widzi podstawę wiecznej żywotności Kościoła. Dlatego słowa przepowiadania Kościoła, zawierające Objawienie, nie ulegają zniekształceniu, są łaską, dynamiczną siłą, mającą w sobie moc przemiany³⁸. A ponieważ każdy człowiek jest podatny na szczerą i autentyczną prawdę, a zwłaszcza na tak żywą, dynamiczną i osobową prawdę Bożą, jak ta zawarta w Objawieniu, dlatego Kościół – stwierdza Mouroux – dzięki przepowiadaniu święci wielkie triumfy. Słowa jego nauczania budzą wiarę, będącą odpowiedzią człowieka na Objawienie, przygotowując do dalszej współpracy w przyjmowaniu jego treści. Budzą również miłość, która swą dynamikę czerpie z miłości Osoby Słowa Bożego do członków Swego Mistycznego Ciała, a przecież miłość ta jest istotą Objawienia³⁹.

Wymienione skutki przepowiadania Kościoła pozwalają autorowi wysnuć wniosek, że przepowiadanie Słowa Bożego jest istotną funkcją Kościoła.

³⁶ M o u r o u x. *Remarques sur la foi* s. 296.

³⁷ P o r. t e n ż e. *Je crois en Toi* s. 107; t e n ż e. *Remarques sur la foi* s. 131.

³⁸ P o r. t e n ż e. *L'expérience chrétienne* s. 208; t e n ż e. *Je crois en Toi* s. 27 n.

³⁹ P o r. t e n ż e. *Sens chrétien de l'homme* s. 197.

Mouroux używa tu takiej analogii, że podobnie jak w powiedzeniu, iż Jezus Chrystus jest Boskim Nauczycielem, streszczało się całe chrześcijaństwo, tak w misji nauczycielskiej Kościoła streszcza się cała jego działalność, aktualizująca Boże Objawienie⁴⁰. Nie przekreśla to oczywiście ważności innych funkcji Kościoła, przyczyniających się również do wspomnianej aktualizacji. Taką funkcją jest m.in. sprawowanie sakramentów świętych.

Waga, jaką Mouroux przywiązywał do udziału tajemnicy Wcielenia w dziejach Objawienia, tłumaczy walor, jaki w jego oczach mają znaki sakramentalne. Za czasów ziemskiej działalności Jezusa elementy zewnętrzne i widzialne zbliżały ludziom Osobę Słowa, będącego – według autora – prasakramentem, umożliwiając w ten sposób przyjęcie nowych treści. Obecnie zaś to, co było widzialne w Zbawicielu, przeszło na sakramenty święte. One zatem uobecniają w ciągle aktualnej formie Jego życie, śmierć i zmartwychwstanie, a więc osobową, zbawczą miłość wobec rodzaju ludzkiego. Dlatego też – sądzi autor – w sakramentach świętych udzielanych w Kościele i przez Kościół zawiera się Boże Objawienie i dzięki nim jest ono ciągle żywe i osobowe. W sakramentalnym dialogu Bóg poprzez rzeczy, gesty i słowa objawia się konkretnej, ludzkiej osobie, udzielając jej Swego osobowego życia⁴¹

Z powyższych rozważań wynika, że zarówno nauczycielska, jak i uświęcająca funkcja Kościoła ma – według omawianego autora – zasadniczą rolę w przekazywaniu Objawienia i jego aktualizacji.

Sumując dotychczasowe rozważania o Kościele jako tradencie Objawienia Bożego, stwierdzić należy, że profesor z Dijon ujmuje Kościół personalistycznie. Widoczne jest to głównie w rozważaniach na temat struktury Kościoła. Kościół jest historycznym przedłużeniem Osoby Chrystusa. Kościół jako społeczność ma byt osobowy. Głową jego jest sam Chrystus, ciało zaś tworzą wszyscy wierni. Głowa i ciało stanowią jedną Osobę Mistyczną, która w pewien sposób objawia Boga i przedstawia Jego osobowe wezwanie do życia wiecznego. Ponadto Kościół jest osobowym pośrednikiem Jezusa Chrystusa. W historii zbawienia realizuje on tę samą zbawczą misję, co Chrystus. Rozpoczyna się ona od Objawienia Bożego, którym jest osobowe wyjście Boga naprzeciw człowiekowi. Dzięki właśnie pośrednictwu Kościoła jest ono w dalszym ciągu aktualne, żywe i osobowe, Bóg bowiem przemawia w Kościele poprzez Swych osobowych pośredników do ludzi. Ukazuje im poprzez słowa

⁴⁰ Por. t e n ż e. *Remarques sur la foi* s. 131 n.

⁴¹ Por. t e n ż e. *L'expérience chrétienne* s. 197; t e n ż e. *Sens chrétien de l'homme* s. 83-85.

miłość Boga względem ludzi oraz bogactwo osobowego życia Bożego i wzywa do niego. Równocześnie, ponieważ te słowa są łaską, Bóg udziela pomocy do dania pełnej odpowiedzi na zbawczy apel Boży. Gdy człowiek uwierzy, wówczas Bóg przemawia również w sakramentach świętych, które streszczają w sobie całe dzieło zbawienia. Bóg w dialogu sakramentalnym niejako jeszcze bardziej otwiera się wobec człowieka i wzywa go do pełniejszego przyłgnięcia do Niego oraz ukazuje mu pod osłoną rzeczy materialnych całe bogactwo życia.

W sakramentach świętych zawiera się więc Objawienie Boże, które również dzięki nim jest zawsze żywe i aktualne.

W dotychczasowych rozważaniach doszliśmy do stwierdzenia, że Objawienie – w koncepcji J. Mouroux – ma charakter personalistyczny, egzystencjalny i dynamiczny. Jego autorem jest sam Bóg, który w różnorodny sposób sam osobiście lub przez Swych osobowych pośredników wychodzi naprzeciw człowiekowi i wzywa go do Siebie. Obecnie Bóg czyni to przez Kościół, który jest osobowym tradentem Objawienia Bożego.

Chociaż J. Mouroux nie opracował w pełni wszystkich aspektów personalistycznej koncepcji Objawienia – nie zdefiniował wyraźnie samego personalizmu, a nawet osoby, nie łączył ściśle Objawienia ze zbawieniem, choć podstawy ku temu w jego twórczości istnieją – a niektóre stwierdzenia budzą z dzisiejszego punktu widzenia wątpliwości, np. że miłość Boża ujawnia się tylko w Kościele (przecież dotyczy także świata i całej ludzkości), to jednak wytyczył on drogę do osobowego ujmowania Objawienia, a konsekwentnie wiary jako jego korelatu. Tym samym zaczął tworzyć podstawy do budowania personalistycznej koncepcji teologii fundamentalnej. Tą drogą pójdą: R. Guardini, A. Brunner, C. Cirne-Lima, E. Kopeć, Cz. Bartnik, piszący te słowa i wielu innych.

JEAN MOUROUX'S ELEMENTS OF THE PERSONALISTIC CONCEPTION OF REVELATION

S u m m a r y

Jean Mouroux worked out the conceptions of Revelation, miracle, and faith in the personalistic categories. He might not have completed all the elements of the personalistic conception of Revelation, for such a conception has not been worked out until today. He was the first to have created its foundations. In this context it is worth reminding and analyzing J. Mouroux's views on the issue of the personal understanding of Divine Revelation, for his views are still up to date and can be a stimulus for further investigations in this respect.

The present study has discussed the concept of Divine Revelation and the way it is handed down by the Church, obviously in the personalistic aspect. In the conception of J. Mouroux, Revelation bears a personalistic, existential and dynamic character. Its author is God Himself who in various manners personally or through His mediators meets the man half way and calls him to Himself. Now God does it through His Church which is a personal mediator of Divine Revelation.

Indeed J. Mouroux has not worked out completely all the aspects of the personalistic conception of Revelation, neither has he come up with a clear definition of personalism itself, or even of the person; has not linked closely Revelation with salvation; there are grounds for this in his writing; some statements arouse doubts from our point of view today, e.g. that God's love is revealed only in the Church (whereas it concerns the world and all humanity); nevertheless he has paved the way for a personal approach to Revelation, and, as a consequence, to faith as its correlate. In this way he started to lay foundations for the construction of the personalistic conception of fundamental theology.

Translated by Jan Kłós